

УДК 327.8; 94(410+415)

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-21>

Маріанна Марусинець
ORCID: 0000-0001-7366-9328

ВНЕСОК ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ В УРЕГУЛЮВАННЯ КОНФЛІКТУ В ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ ТА ПІДТРИМАННЯ МИРУ В УМОВАХ БРЕКЗІТУ

У статті визначено роль і внесок Великої Британії в урегулювання північноірландського конфлікту та підтримання миру в умовах Брекзиту. Проаналізовано політику уряду Великої Британії щодо співпраці з урядом Республіки Ірландія в контексті відносин із Північною Ірландією, зусиль із підписання Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. та встановлення довгострокового миру. Акцентовується увага на перевазі членства Великої Британії та Республіки Ірландія в ЄС для мирного процесу, включно з інституційними та нормативними уроками ЄС, що простежуються в Угоді Страсної п'ятниці 1998 р. У цьому контексті актуалізовано процес європеїзації та визначено актуальність цієї концепції для Північної Ірландії в останні десятиліття. Стверджується, що спільне членство Великої Британії та Республіки Ірландія в ЄС збіглося з іншими ключовими подіями, які сприяли британсько-ірландській міжурядовій співпраці.

Досліджується вплив рішення Великої Британії вийти зі складу ЄС – Брекзиту 2016 р. та його наслідки для мирного процесу в Північній Ірландії та виконання домовленостей Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Констатується, що рішення щодо Брекзиту та поведінка уряду Великої Британії під час оголошення результатів референдуму мали серйозні наслідки для британсько-ірландських відносин та управління Північною Ірландією Великою Британією. У цьому контексті здійснено поглиблений аналіз впливу Брекзиту на політичну та соціально-економічну обстановку в Північній Ірландії в контексті підтримання миру на острові Ірландія.

Доведено трансформацію політики уряду Великої Британії щодо Північної Ірландії з 2016 до 2024 р. Розглядається низка договорів між ЄС, Великою Британією та Республікою Ірландія, включно з Договором про Брекзит, Протоколом Північної Ірландії та Віндзорською Угодою. Аналізуються наслідки вищезазначених договорів для мирного процесу, а також для відносин між Великою Британією та Республікою Ірландія, Великою Британією і ЄС, а також відносин усередині самої Північної Ірландії. У статті стверджується, що незалежно від того, чи можна перебільшувати роль європеїзації в мирному процесі, зміна політики Великої Британії щодо Північної Ірландії мала нормативне значення, і процес деєвропеїзації з 2016 р. явно й недовозначно негативно вплинув на політику Великої Британії як щодо Північної Ірландії, так і щодо Республіки Ірландія.

Ключові слова: Велика Британія, Північна Ірландія, Республіка Ірландія, Угода Страсної п'ятниці 1998 р., північноірландський конфлікт, мирний процес, урегулювання конфлікту, Брекзит, ЄС, суверенітет.

Вступ. Конфлікт у Північній Ірландії – один із найзатяжніших етнотериторіальних конфліктів у Європі, що впродовж десятиліть чинив дестабілізувальний вплив на відносини між Сполученим королівством Великої Британії та Північної Ірландії і Республікою Ірландією.

В історичній ретроспективі суперечності в Північній Ірландії базувалися спочатку на поневоленні ірландців англійцями, витісненні останніх з їхніх земель, а потім проявилися в стійкій соціальній нерівності. Зважаючи на відмінності у формах релігійної організації – ірландці-католики, англійці-протестанти, – соціальний конфлікт набув релігійного забарвлення. Суперечності особливо загострилися в другій половині ХХ ст. у період утворення Республіки Ірландія, під час якого більшість населення найрозвинутіших в економічному плані північних провінцій Республіки Ірландія висловилися за збереження цих територій у складі Сполученого Королівства. Цей крок був продиктований страхом втратити наявні соціальні привілеї

та цілком обґрунтованим побоюванням піддатися соціальному та релігійному тиску з боку ірландців-католиків. Через військову допомогу, надану протестантській більшості північних провінцій Республіки Ірландія, з боку Великої Британії здійснено розкол, результатом якого стала майже столітня терористична війна в Північній Ірландії. Відстоявши за допомогою Англії своє право на панування, протестантське населення Північної Ірландії законсервувало систему соціальної, релігійної та культурної нерівності в регіоні. Це стало основою протистояння конфлікту в Північній Ірландії, який є одним із найскладніших і найсуперечливіших в історії людства.

У грудні 1922 р. на підставі Англо-ірландської угоди створено Ірландську Вільну державу в межах 26 графств у південній частині острова Ірландія. Північна Ірландія, що складається з решти шести графств (Антрім, Арма, Даун, Фермана, Лондондеррі і Тірон), розташованих на північному сході історичної провінції Ольстер в Ірландії, залишилася в складі Сполученого Королівства. Націоналісти в Північній Ірландії, головною метою яких було об'єднання Ірландії в єдину державу, не прийняли це рішення і вважали, що розділ Ірландії здійснено для захисту не тільки юніоністів (переважно протестантів, які виступали за збереження союзу з Великою Британією), а й економічних і стратегічних інтересів Великої Британії. Їхні вимоги підтримали наступні уряди й більшість партій в Ірландській Республіці. Територіальні домагання Ірландії щодо Великої Британії були навіть включені до її Конституції 1937 р. Ірландія оголосила колишній британський домініон суверенною, незалежною демократичною державою, а в статтях 2 і 3 Конституції йдеться про те, що весь острів Ірландія є єдиною «національною територією» [1].

До 1980-х рр. центральний уряд у Лондоні розглядав північноірландський конфлікт як внутрішнє питання й робив лише односторонні кроки для його врегулювання. Що стосується уряду Республіки Ірландія, то тільки після підписання Англо-ірландської угоди в Гіллсборо 15 листопада 1985 р. він отримав офіційну консультативну роль у справах Північної Ірландії і почав брати участь у переговорному процесі. Мета цього міжнародного договору між Сполученим Королівством та Республікою Ірландія полягала в спробі допомогти покласти край заворушенням у Північній Ірландії. Договір надавав ірландському уряду консультативну роль в уряді Північної Ірландії, одночасно підтверджуючи, що конституційний стан Північної Ірландії не зміниться, якщо більшість її громадян не погодиться приєднатися до Республіки.

Конфлікт у Північній Ірландії, що існував у прихованій формі близько 50 років, перейшов у стадію збройних сутичок наприкінці 1960-х – на початку 1970-х рр. Цей етап, відомий в історії як період «Смути», тривав близько 30 років і завершився підписанням Угоди Страсної п'ятниці 1998 р., що заклала підвалини для процесу політичного врегулювання конфлікту в Північній Ірландії.

Однак у 2016 р. Брекзїт значно змінив траєкторію політики уряду Великої Британії щодо Північної Ірландії. Мирний процес був опосередковано побудований на припущенні про продовження спільного членства Великої Британії та Ірландії в ЄС. Однак історія британсько-ірландської співпраці щодо Північної Ірландії довга й складна, і її не можна розглядати виключно через призму європейської інтеграції. Незважаючи на це, після референдуму 2016 р. уряд Великої Британії відмовився від двостороннього та узгодженого підходу до Північної Ірландії на користь одностороннього підходу й «жорсткої» юніоністської ідеології. Це вплинуло на управління Північною Ірландією, погіршивши відносини з місцевими партіями й підірвавши узгоджену роль уряду Ірландії. Вплив Брекзїту на політику уряду Великої Британії щодо Північної Ірландії, безсумнівно, сприяв дестабілізації політичного врегулювання.

До референдуму про Брекзїт «ірландське питання» майже не обговорювали за межами Північної Ірландії, але після нього воно почало домінувати й ускладнювати подальші переговори між ЄС і Великою Британією про вихід із ЄС. Ідея «повернення контролю» перегукується

з уявленням колишнього прем'єр-міністра Великої Британії Б. Джонсона про «повернення суверенітету». Однак ця концепція суверенітету суперечить «постсуверенному» характеру й змісту Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Інститути, створені згідно з Угодою, виходять за межі старих структур політичного порядку, створюючи низку взаємопов'язаних територіальних, міжтериторіальних і міжнаціональних інститутів, заснованих на спільному суверенітеті. Це викликає критичні питання про життєздатність і стійкість Угоди на тлі зміни суверенітету, яка, мабуть, несумісна з ключовими принципами мирної угоди в Північній Ірландії.

Матеріал і методи дослідження. Складність, багатомірність і полісуб'єктність конфлікту в Північній Ірландії постійно привертають до себе погляди дослідників, публіцистів і політичних діячів. Однак у вітчизняній історіографії ця проблема недостатньо досліджена. Тому авторка спиралася насамперед на науковий доробок ірландських, британських, європейських та американських дослідників. Робота ґрунтується на основі широкого кола документів, міжнародних договорів, аналізі науково-методичної літератури, наукових статей та періодичних видань. Серед основних досліджень із цього напрямку виокремлюють науковий доробок таких учених, як Б. Колфер, К. Макколл, Т. Вілсон, Д. Річардсон, Б. Лаффан, Д. Булпітт, С. Мейзі, Д. Річардсон, Б. О'Лірі, Д. Макгеррі, П. Артур, Г. Лагана, С. Шмідт, А. Джеффрі, Е. Таннам, Дж. Тонге, К. Келлі, М. Мерфі, Б. Хедфілд, М. Кітінг, Д. О'Бреннан, Д. Маршалл, Д. Сержант, Н. Дулі, Б. Тонра, Д. Гаррі, К. Гормлі-Хінан, А. Огі, К. Мартін, С. Макбрайд, А. Уайсалл.

Для досягнення **мети дослідження** – проаналізувати роль та значення Великої Британії в урегулюванні конфлікту в Північній Ірландії та підтримання миру в умовах Брекзиту – авторка використовувала загальнонаукові методи аналізу та синтезу. Системний підхід дав змогу дослідити конфлікт у Північній Ірландії як систему, яка динамічно розвиватиметься і складається з підсистем та елементів, що взаємопов'язані та впливають один на одного. У межах вивчення окремих аспектів еволюції північноірландського конфлікту авторка застосовує історичний та порівняльний методи, які дали змогу визначити проблеми, з якими стикалися уряди Великої Британії та Республіки Ірландія, а також органи влади Північної Ірландії, простежити динаміку впливу дипломатичних зусиль на встановлення довгострокового миру й подолання суперечностей на острові Ірландія.

Велика Британія зробила значний внесок у розв'язання конфлікту і встановлення миру в Північній Ірландії. Разом з Великою Британією ЄС зробив значний внесок у мирний процес та встановлення довгострокового миру в Північній Ірландії. Однак вихід Великої Британії з ЄС – Брекзит, негативно вплинув на досягнення Угоди Страсної п'ятниці. У багатьох відношеннях Брекзит поставив під загрозу мир у Північній Ірландії, що значною мірою пов'язано з «деєвропеїзацією» політики уряду Великої Британії [2]. У широкому розумінні наукова категорія «європеїзація» має на меті відобразити вплив європейської інтеграції в термінах «державності, регіоналізму, регіоналізації, кордонів, конституційного права, державного управління, політичного процесу, політичної ідеології, трансформації конфліктів, міграції, суспільства, культури, ідентичності та громадянства, а також економічної, громадської та соціальної політики» [3, с. 12].

З кінця 1980-х рр. різними дослідниками й політичними діячами наголошувалося на позитивному впливі членства в ЄС на Північну Ірландію. Важливу роль у цьому контексті відіграв Дж. Г'юм – північноірландський політик, один із засновників Соціал-демократичної і лейбористської партії (СДЛП), представник Північної Ірландії в Європейському парламенті, лауреат Нобелівської премії миру за 1998 р. Дж. Г'юм є ключовим політичним архітектором Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. У своїй діяльності зробив основний акцент на ЄС як на моделі примирення, через що відкидаються абсолютистські визначення суверенітету.

Позиція Дж. Г'юма полягала в тому, що «дні національних держав минули», натомість управління повинно бути багаторівневим, розподілятися між місцевим, регіональним, національним

і наднаціональним рівнями, діючи шляхом мобілізації великої кількості державних і приватних суб'єктів для підтримки нових політичних рішень [5, с. 11]. Віра Дж. Г'юма в актуальність цієї моделі примирення ЄС була центральною в концепції та стратегії, що покладена в основу мирного процесу, та у впливі на політиків і посадовців у Республіці Ірландія, Великій Британії, США та ЄС. Дійсно, Дж. Г'юм розглядав конфлікт в Ірландії як «останню зону конфлікту, що залишилася в Західній Європі ... не просто конфлікт між Великою Британією та Ірландією, а конфлікт, який був пов'язаний з Реформацією, а отже, європейського походження» [5, с. 157].

Результати та обговорення. Близьке географічне сусідство й спільна історія політичних утворень на острові Ірландія з островом Велика Британія протягом багатьох століть була насичена суперечливими подіями та взаємодією в політичній, а також соціально-економічній сферах. На відміну від інших частин Сполученого Королівства, історичний досвід Північної Ірландії був відзначений серйозними і жорстокими конфліктами. Перехід від конфлікту до миру протягом тривалого періоду часу завершився підписанням Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Велика Британія відіграла істотну роль у підписанні Угоди та встановленні довгострокового миру на острові Ірландія. Після цього процес зміцнення миру був перерваний референдумом 2016 р. щодо членства Великої Британії в Європейському Союзі.

Британсько-ірландські відносини до виходу Великої Британії зі складу ЄС. З моменту заснування Північної Ірландії в 1922 р. і до початку конфлікту, відомого як «Смута», у 1960-х рр. уряд Великої Британії дотримувався пасивної позиції щодо Північної Ірландії, як і уряд Ірландії в Дубліні. Британський дослідник Дж. Балпіт якнайкраще описав, на його думку, цей період байдужості урядів Великої Британії та Республіки Ірландія до швидкого й конструктивного сприяння розв'язанню північноірландського конфлікту, стверджуючи, що «модель Північної Ірландії підтримувалася байдужістю центру, а не силою периферії» [6, с. 146].

Дійсно, підхід Великої Британії до Північної Ірландії визначався тенденцією урядів, що змінювали один одного, ігнорувати проблеми регіону, поки вони врешті не загострилися. Це була «передпроблемна стадія», або стадія «до виникнення проблеми» (англ. pre-problem stage), що передувала розв'язанню проблеми в розробці політики щодо мирного врегулювання північноірландського конфлікту з боку Великої Британії [7]. Ця стадія приховувала глибинні проблеми демократії в Північній Ірландії. Однак коли конфлікт врешті вибухнув, британський уряд активно втрутився.

Спочатку політичний підхід британського уряду полягав у «криміналізації та нормалізації» [8, с. 202], розглядаючи Північну Ірландію як проблему правопорядку в будь-якому регіоні Великої Британії, а не як політичний або конституційний конфлікт. До північноірландської проблеми також ставилися як до суверенного питання, у якому ірландський уряд не відіграв жодної ролі. Так, у 1969 р. було заявлено, що проблема «є просто питанням внутрішньої юрисдикції» [9, с. 41]. Політика була односторонньою і відображала традиційну абсолютистську концепцію суверенітету.

Саннінгдейлська угода (англ. Sunningdale Agreement) 1973 р. стала першим прикладом менш абсолютистського підходу до суверенітету. Саннінгдейлська угода передбачала створення транскордонного уряду Ірландії – Ради міністрів – і передання повноважень у Північній Ірландії [10]. Рада міністрів була вповноважена вирішувати різні політичні питання на транскордонній основі, водночас ірландський уряд був представлений у питаннях, що стосувалися, зокрема, роботи поліції. Це перше зрушення в підході уряду Великої Британії стало результатом усвідомлення того, що урядова політика щодо Північної Ірландії до та після спалаху насильства провалилася, тому виникла потреба налагодити партнерство з дублінським урядом, щоб стати посередником у врегулюванні між юніонізмом (політична традиція за збереження Північної Ірландії у складі Великої Британії) та націоналізмом (політична традиція за возз'єднання Північної Ірландії з Республікою Ірландія).

Попри те, що за Б. Фолкнера – шостого й останнього прем'єр-міністра Північної Ірландії (1971–1972 рр.) і лідера Ольстерської юніоністської партії (ОЮП) – Раду міністрів було узгоджено й підтримано ОЮП, він зустрів гнівний опір із боку юніоністського авангарду, до якого входили Д. Трімбл, який пізніше підписав Угоду Страсної п'ятниці та Є. Пейслі, тодішній лідер Демократичної юніоністської партії (ДЮП). Після протестів юніоністів і насильницьких дій лоялістів уряд Великої Британії розірвав Угоду 1973 р., повернувшись до одностороннього підходу до забезпечення безпеки [8, с. 202].

Зростання насильства в Північній Ірландії та посилення терористичних актів з боку Ірландської республіканської армії (ІРА) в Англії сприяли новому підходу уряду Великої Британії у 1980-х рр., який дедалі більше вміщував роль уряду Республіки Ірландії в політиці Великої Британії щодо Північної Ірландії. Це знову послабило увагу уряду Великої Британії до традиційного суверенітету й зробило акцент на інституційних відносинах з Дубліном для усунення причин конфлікту в Північній Ірландії.

1980 р. ознаменував початок нової ери британської політики щодо Північної Ірландії. Важливою віхою стала зустріч тодішнього прем'єр-міністра Республіки Ірландія Ч. Хогі з його британською колегою М. Тетчер. На дії урядів дедалі більше впливав лідер націоналістичної Соціал-демократичної і лейбористської партії (СДЛП) Дж. Г'юм, який уважав, що «сукупність стосунків» – стосунки всередині Північної Ірландії, стосунки між Північною Ірландією та Республікою Ірландія, а також стосунки між двома островами й урядами Ірландії та Великої Британії – має вирішальне значення для врегулювання конфлікту в Північній Ірландії. Логіка Дж. Г'юма полягала в тому, що північноірландський конфлікт – це конфлікт і зіткнення двох протиборчих ідентичностей. Тому північноірландський конфлікт є не просто конфліктом через «кордон» або внутрішнім «конфліктом» у Великій Британії [11].

Так, деяким спостерігачам здавалося, що, незважаючи на розбіжності, які зберігаються між британською доктриною парламентського суверенітету та членством у ЄС задовго до Брекситу, у тому, що стосується британської політики щодо Північної Ірландії, ЄС, «надаючи об'єднаний суверенітет та функціональний підхід», відіграв важливу роль та вплинув на формування політики щодо Північної Ірландії [12, с. 782]. Англо-ірландська міжурядова конференція, заснована Англо-ірландською угодою 1985 р. [13], та основоположна Угода страсної п'ятниці 1998 р. [14] дали підстави стверджувати, що членство в ЄС призвело до зміцнення британсько-ірландських відносин, що, своєю чергою, сприяло посиленню впливу уряду Республіки Ірландія на формування політики в Північній Ірландії. Стверджувалося, що коридорні переговори в Брюсселі та співпраця між урядами з багатьох питань політики сприяли розвитку міцних відносин.

Англо-ірландська угода стала поворотним моментом в історії Північної Ірландії та британсько-ірландських відносин. Чимало дослідників вважають її початковим етапом мирного процесу, який, зрештою, призвів до підписання Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Вона створила умови, необхідні для забезпечення підтримки поділу влади з націоналістами з боку юніоністів, що було продемонстровано у 1998 р., коли вони схвалили заходи щодо захисту меншин. «Примусовий» підхід (створення умов) стимулював компроміс, оскільки було очевидно, що якщо не протистояти протестам юніоністів, то можна втратити подальший вплив і спільні повноваження з ірландським урядом. Це усвідомлення, а також прагнення миру змусили Д. Трімбла, лідера ОЮП, переконати своїх виборців підтримати Угоду Страсної п'ятниці 1998 р. [15, с. 93].

Британсько-ірландська міжурядова співпраця поступово розширювалася впродовж 1990-х рр. До цього часу лідери юніоністів і лояльні воєнізовані формування були готові обговорювати нові політичні механізми, зокрема деволюцію – делегування центральними урядовими органами частини своїх повноважень місцевим органам влади за умови, що Англо-ірландська конференція буде розпущена [16, с. 88]. Прикметним є те, що Англо-ірландська угода поклала

початок трансформації всередині Шинн Фейн. З кінця 1980-х рр. в умовах протидії застосуванню насильства з боку виборців у Північній Ірландії та Республіці Ірландія і спільної позиції обох урядів відносно того, що вони не можуть використати «зброю і виборчу скриньку», аби здобути місце за демократичним столом переговорів або в будь-якому уряді, який поділяє владу, Шинн Фейн дедалі охочіше погоджувалася на мирний процес [16, с. 103–106].

Зміни, спричинені Англо-ірландською угодою, збіглися з появою Єдиного європейського ринку, регіональної політики ЄС, що виникла після воєнного примирення, та новим інституційним розвитком ЄС. У цьому контексті можна зазначити, що зросла європейська співпраця уряду Великої Британії та Республіки Ірландія, яка кристалізувалася в розширенні сфер співпраці на Англо-ірландській міжурядовій конференції 1989 р. Проте, на думку англійського дослідника Дж. Тонга, конференція працювала за явною моделлю міжурядової, а не багаторівневої співпраці, щоб оминати обструкціоністську тактику юніоністів, указуючи на складність установлення причинно-наслідкових зв'язків між розв'язанням конфлікту в Північній Ірландії та європеїзацією [17, с. 127–139].

Згодом політика лейбористського уряду в Північній Ірландії, починаючи з підписання Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. і закінчуючи приблизно 2007 р., була зосереджена на стабілізації інституцій, створених згідно з Угодою, які на початку 2000-х рр. часто руйнувалися й припинялися через невирішені безпекові питання, включно з ліквідацією ІРА і реформою північноірландської поліції. Ця проблема стала особливо актуальною для британського уряду після того, як 14 жовтня 2002 р. уряд Великої Британії призупинив діяльність Асамблеї Північної Ірландії – вищого органу законодавчої та виконавчої влади цього регіону. Рішення стало наслідком політичної кризи, пов'язаної зі звинуваченнями представників націоналістичної партії «Шинн Фейн» у шпигунстві в органах влади на користь Ірландської республіканської армії і зберіганні інформації, яка може бути використана терористами. Відтоді Лондон здійснює в Північній Ірландії пряме правління. Зрештою, інституції були відновлені відповідно до Сент-Ендрюської угоди у 2007 р. після міжпартійних переговорів за участю британського та ірландського урядів [18].

Після відновлення поділу влади уряд Великої Британії вступив у тривалий період, протягом якого Північна Ірландія значною мірою була відсутня в політичному порядку денному [18]. У період після укладення Сент-Ендрюської угоди тривало фінансування з ЄС, що ще більше знизило практичну значущість кордону між Республікою Ірландія та Північною Ірландією у світлі впливу єдиного ринку. Мирний процес устоявся, а Асамблея і виконавча влада були відносно стабільними, зокрема, під керівництвом партій, які раніше протистояли одна одній, а саме ДЮП і Шинн Фейн. Упродовж кінця 2000–2010-х рр. між партіями періодично виникали розбіжності, що вимагало втручання британського та ірландського урядів. Однак Європа не відігравала ключової ролі в суперечках між самими партіями або між партіями й урядом Великої Британії [18].

У контексті Північної Ірландії багато дослідників констатують позитивний вплив європеїзації британської політики щодо Північної Ірландії, посиляючись на зміни 1980-х рр., коли британські уряди включили уряд Республіки Ірландія до політичного процесу з урегулювання північноірландського конфлікту та були створені нові інститути для управління цими відносинами. Також підкреслюється роль функціональної транскордонної економічної співпраці в досягненні примирення між Північною Ірландією та Республікою Ірландія, як у випадку з Францією та Німеччиною в ЄС. Однак прямий вплив європеїзації може бути перебільшеним, але непрямий нормативний вплив був значним – на стратегію Дж. Г'юма і на розвиток ірландської дипломатичної могутності. У будь-якому разі Брекзїт повернув назад більшу частину прогресу, досягнутого в британсько-ірландських відносинах і в політиці щодо Північної Ірландії [18].

Політика уряду Великої Британії щодо Північної Ірландії в контексті Брекзиту після 2016 р. У Північній Ірландії більшість проголосувала за збереження членства в ЄС. Однак кампанія з проведення референдуму відрізнялася за тоном і змістом від кампанії в решті частини Великої Британії [19]. У компанії менше уваги приділялося питанням міграції, а більше таким питанням, як майбутній статус кордону між Північною Ірландією та Республікою Ірландія, наслідки голосування за вихід з ЄС для мирного процесу і вплив на торговельну політику. До референдуму ці питання майже не обговорювали за межами Північної Ірландії. Однак референдум щодо Брекзиту актуалізував ці нагальні питання та проблеми, які почали домінувати й ускладнювати подальші переговори про вихід Великої Британії з ЄС. Ідея «повернення контролю», яка так надихала британців і особливо англійців під час референдуму та подальших переговорів між Великою Британією та ЄС, містить відбиток уявлення прем'єр-міністра Б. Джонсона про «повернутий суверенітет» Великої Британії, частину якого вона віддала ЄС [20].

Однак ця концепція суверенітету суперечить «постсуверенному» характеру й змісту Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Принципи та інститути, встановлені угодою, виходять за межі старих структур політичного порядку, створюючи низку нових і взаємопов'язаних територіальних, міжтериторіальних і міжнаціональних інститутів. Ба більше, статус Північної Ірландії як частини Великої Британії заснований на принципі згоди (пов'язаному з народним суверенітетом) [21]. Рамки ЄС з відкритими кордонами й спільним суверенітетом, у яких здійснювалися ці інновації, були важливим сприятливим контекстом. Навпаки, Брекзит суперечить розумінню суверенітету, яке, мабуть, несумісне з ключовими принципами мирної Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Це викликає критичні питання про життєздатність і стійкість інститутів та принципів Угоди, а також про довгострокові перспективи стабільності в Північній Ірландії.

Одним з основних наслідків референдуму щодо Брекзиту став різкий занепад у британсько-ірландській співпраці і відносинах. Після референдуму абсолютистське визначення суверенітету, ухвалене урядом консерваторів, суперечило багаторівневому та спільному підходу Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Односторонній підхід уряду Великої Британії у період з 2016 р. до 2022 р. прямо суперечив основам британсько-ірландського партнерства, яке захищає Угода 1998 р. [22]. Це також викликало відповідну (принаймні до 2020 р.) ворожу реакцію з боку ірландського уряду. Дублінський уряд під керівництвом Л. Варадкара був явно приголомшений відмовою від двосторонніх відносин і британським підходом до переговорів між Великою Британією та ЄС [23]. Так, виник цикл ворожих відносин, аналогічний ранньому періоду «Смути», і було підірвано головну основу мирного процесу.

Вихід Великої Британії з ЄС підірвав функціональну логіку, що покладена в основу Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. Єдиний ринок і сам по собі мир сприяли скасуванню перевірок безпеки та митних перевірок на сухопутному кордоні Республіки Ірландія з Північною Ірландією. Відкритий сухопутний кордон мав величезне символічне й практичне значення для націоналістів та багатьох підприємців. Практично це сприяло збільшенню кількості транскордонних поїздок і торгівлі, хоча різниця у валютах, невеликий розмір ринку та економічні відмінності також впливали на транскордонну співпрацю.

Залежно від наростання дебатів щодо Брекзиту виникли побоювання, що в разі перемоги прихильників виходу з ЄС уряду Великої Британії доведеться забезпечити безпеку на кордоні в разі створення митного кордону, а отже, імовірність повернення до конфлікту зростає. Дійсно, Поліцейська служба Північної Ірландії і британські спецслужби попередили ірландський уряд, що будь-яка ознака фізичної інфраструктури стане мішенню для насильства з боку республіканців-дисидентів [24]. Також стверджувалося, що повернення до жорсткого кордону створить незручності для багатьох громадян, для яких «прозорий» кордон був засобом для існування, зокрема для громад, які жили вздовж 300-кілометрового кордону й перетинали його, щоб працювати або відвідувати школу.

Так, результати референдуму 2016 р. одразу ж поставили під загрозу прогрес, досягнутий у створенні відкритого кордону, і захист відкритого кордону став пріоритетом для ірландського уряду та ЄС на ранніх етапах переговорів між Великою Британією та ЄС. Уряд Великої Британії публічно погодився з урядом Республіки Ірландія ще у 2016 р., що необхідно знайти рішення, яке усуне необхідність у перевірках на сухопутному кордоні Республіки Ірландія, побоюючись, що це підірве Угоду Страсної п'ятниці [22, с. 502]. Однак для ЄС, якби Велика Британія не відповідала стандартам єдиного ринку ЄС і якби на острові Ірландія не було торговельного кордону, то якийсь торговельний кордон між Великою Британією та Північною Ірландією був би необхідний. Останній варіант, зрозуміло, був категорично неприйнятний для юніоністів Північної Ірландії, які хотіли зберегти наявні домовленості в межах політичного та економічного союзу Великої Британії.

З моменту підписання Угоди про Брекзін на початку 2020 р. і подальшого виходу Великої Британії з ЄС незабаром після цього відбулися три епізоди, які ще більше підкреслили напруженість, створену Брекзітом для управління Північною Ірландією Сполученим Королівством: невиконання та призупинення деяких аспектів Протоколу Північної Ірландії [25], Законопроект про внутрішній ринок (нині Акт парламенту) і Законопроект про оновлений Протокол Північної Ірландії – Віндзорська рамкова програма 2022 р., який був запропонований парламентом Сполученого Королівства, щоб в односторонньому порядку скасувати деякі положення Протоколу Північної Ірландії 2020 р. У цьому контексті необхідно зазначити, що Протоколу Північної Ірландії 2020 р. набув чинності 1 січня 2021 р. і діяв до набуття чинності Віндзорською рамковою програмою 24 березня 2023 р. Загалом, кожна суперечність була зосереджена на твердженнях про те, що уряд Великої Британії вів переговори щодо Протоколу Північної Ірландії не сумлінно, несе відповідальність за недотримання умов Протоколу і критику того, що вони готові порушувати міжнародне право, використовуючи проблему Північної Ірландії як важіль впливу на переговорах з ЄС [26].

Основними вимогами уряду Великої Британії в період дії Протоколу Північної Ірландії 2020 р. були більша гнучкість у здійсненні перевірок і припинення юрисдикції Європейського суду як остаточного судового рішення. Так, ці вимоги вкотре прискорили крах двостороннього підходу уряду Великої Британії до вироблення політики щодо Північної Ірландії. Цей крок супроводжувався односторонністю в різних інших питаннях політики, де раніше він діяв у партнерстві з урядом Республіки Ірландія. Найяскравішим прикладом було те, коли уряд Великої Британії в односторонньому порядку сповістив, без консультацій з урядом Республіки Ірландія, що він має намір оголосити амністію всім обвинуваченим у вбивствах під час «Смути», включно із силами безпеки Великої Британії та воєнізованими формуваннями, тим самим відмовившись від угоди про спадщину, досягнутої в межах Стромотської угоди у 2014 р. [27]. Наразі необхідно зазначити, що, крім опозиції Дубліна, низка правозахисних організацій і всі політичні партії Північної Ірландії виступають проти цих планів амністії [28].

Загалом, з 2016 р. до осені 2022 р. Брекзін призвів до того, що політика Великої Британії щодо Північної Ірландії стала регресивною, ставлячи на перше місце традиційний суверенітет, а не об'єднання зусиль і пошук консенсусу в межах як мирного процесу, так і Угоди Страсної п'ятниці 1998 р.. Британський політичний стиль характеризувався «суперництвом, позиційним підходом і нереалістичними вимогами» [29, с. 14]. У відповідь на це, хоча підхід Республіки Ірландія до ЄС був протилежним до підходу Великої Британії, ірландський уряд, особливо з 2017 до 2020 р., прийняв більш традиційну позицію і повернувся до більш емоційної націоналістичної риторики [30]. Однак прикметним є те, що поворот Великої Британії в бік традиційного суверенітету привітали багато політичних юніоністів, деякі з яких ніколи не підтримували Угоду Страсної п'ятниці 1998 р. і віддавали перевагу більш традиційній концепції суверенітету [18].

Акцент на традиційному суверенітеті, прикладом якого є Брекзйт, а також повернення до «мегафонної дипломатії» – використання гучного публічного висловлювання погроз, залякування, тиску, щоб домогтися від партнера певних дій, — підкреслили кінець двосторонності в британській політиці щодо Північної Ірландії. Увесь цей період загострював напруженість у Північній Ірландії, кульмінацією якої стала погроза вибуху бомби лоялістами, коли міністр закордонних справ Республіки Ірландія С. Ковені відвідав мирний захід у Белфасті в березні 2022 р. Отже, ця напруженість у британсько-ірландських відносинах явно сприяла посиленню міжгромадської напруженості в деяких верствах суспільства Північної Ірландії. Так, хоча причинно-наслідковий вплив ЄС на британсько-ірландську співпрацю щодо Північної Ірландії можна перебільшити, вплив Брекзйту на неї є незаперечним [18].

Рішення Великої Британії вийти зі складу ЄС на референдумі 2016 р. глибоко дестабілізувало політичне врегулювання в самій Північній Ірландії. Більшість виборців у Північній Ірландії виступила за те, щоб залишитися в ЄС (56 %). Однак одним із найскладніших аспектів дебатів на референдумі було те, як вони ще більше поляризували громадян через наявні розбіжності в спільноті. Націоналісти більшістю проголосували за те, щоб залишитися в складі ЄС (близько 88 %), тоді як юніоністська спільнота більш вузько, але рішуче проголосувала за Брекзйт (близько 66 %) [31, с. 2]. Крім цього, загальнобританське рішення про вихід зі складу ЄС відкрило вельми спірні питання навколо ідентичності та ірландських кордонів [32], які Угода Страсної п'ятниці 1998 р. намагалася зробити менш помітними.

Крім проблем верховенства закону, Брекзйт висвітлив кілька нових тенденцій в управлінні Північною Ірландією Вестмінстером, включно з тенденцією до централізації влади в Лондоні (звинувачення, що випливає із Шотландії, Вельсу та з Північної Ірландії), відступ до унілатералізму після десятиліть двосторонньої співпраці з Республікою Ірландія і багатосторонньої співпраці на рівні ЄС, а також посилення юніоністської ідеології в політиці Консервативної партії щодо автономних регіонів Великої Британії та конституційного майбутнього [33]. Ці тенденції до централізації влади суперечили вкрай низькому рівню довіри та задоволеності роботою всіх громад Північної Ірландії щодо керівництва уряду консерваторів.

Загалом, можна констатувати, що Брекзйт призвів до низки непередбачуваних наслідків для Північної Ірландії та ширших британсько-ірландських відносин. Це призвело до низки прорахунків британського уряду в його політиці щодо Північної Ірландії. Є різні можливі причини, через які ці прорахунки сталися. Наприклад, звіти про референдум щодо Брекзйту наголошують на необґрунтованій упевненості Д. Кемерона – колишнього прем'єр-міністра (2010–2016), лідера Консервативної партії Великої Британії (2005–2016), у тому, що буде проголосоване рішення за те, щоб залишитися в складі ЄС, на тлі його успішної кампанії на референдумі про незалежність Шотландії у 2014 р., під час якої він виступав проти незалежності Шотландії, і 55,3 % тих, хто проголосував, виступили проти її незалежності. Сама кампанія з проведення референдуму щодо Брекзйту була прорахунком, оскільки в ній підкреслювалися економічні переваги ЄС і недооцінювалася емоційна привабливість популістських антиєвропейських настроїв [34].

Уряд Великої Британії, мабуть, не усвідомлював емоційно крихкого стану політики в Північній Ірландії, постконфліктному суспільстві, особливо політично вразливих юніоністів, які зменшуються в кількості, але також озлоблені у своєму ставленні [35].

До 2008 р. обидва уряди стали позитивно ставитися до Північної Ірландії. Однак до 2016 р. ірландський уряд гостро усвідомив, що Брекзйт може дестабілізувати ситуацію в регіоні. Очевидно, що уряд Великої Британії не усвідомлював цього. У Великій Британії відчувався помітний брак інституційної пам'яті та знань про мирний процес й Угоду Страсної п'ятниці 1998 р., а деякі політики відкрито зізнавалися, що ніколи не читали Угоди. Це саме по собі відображало відсутність інтересу до Північної Ірландії, яка не була електоральним

пріоритетом для Консервативної партії. Ба більше, очевидно, що деякі члени уряду консерваторів не демонстрували беззастережної підтримки Угоди 1998 р. [18].

Зниження ролі державної служби, особливо Міністерства закордонних справ, стало очевидним з 2016 р., але воно також відображає довгострокову тенденцію в політиці Північної Ірландії. Навіть на початку 2010-х рр., у період розквіту теплих британсько-ірландських відносин, можна було помітити, що рівень співпраці між британськими та ірландськими державними службами почав знижуватися. Багато з тих, хто чинив значний вплив на політику в 1980–1990-х рр., уже пішли на пенсію, а ті, хто став помітним у «постмиротворчий період», приділяли менше уваги Північній Ірландії. Певною мірою так само йшли справи і в Республіці Ірландія.

Для забезпечення довгострокової стабільності Північної Ірландії британському уряду необхідно культивувати культуру компромісу та всебічних консультацій. Для британського уряду вкрай необхідна розумна співпраця з ірландським урядом. Історично британський та ірландський уряди тісно співпрацювали одне з одним для розроблення ідей, сприяння дебатам, просування компромісів і посередництва в їх досягненні [36, с. 6].

Одним із найважливіших методів запобігання кризам у Північній Ірландії є повернення до довгострокового партнерського підходу до політики. Період від 1980-х рр. показує, що інституціоналізація британсько-ірландської співпраці сприяє процесу навчання політики, під час якого можна винести відповідні уроки щодо конкретних типів невдач, пов'язаних з минулими, теперішніми й майбутніми політиками та політичними пропозиціями. У майбутньому необхідно буде налагодити партнерство з ірландським урядом для формування політики в Північній Ірландії та повною мірою використати двосторонні інститути Угоди Страсної п'ятниці 1998 р., щоб запобігти подальшим кризам, подібним до тих, що виникли довкола ірландського кордону або Протоколу Північної Ірландії. Це особливо актуально в разі проведення референдуму про об'єднання Північної Ірландії з Республікою Ірландія, а також для розв'язання численних проблемних питань Брекзиту, які продовжуватимуть впливати на практичні аспекти життя на острові Ірландія [18].

Висновки. З моменту заснування Північної Ірландії у 1922 р. до початку північноірландського конфлікту в 1960-х рр. Велика Британія дотримувалася політики невтручання. Однак після посилення конфлікту британський уряд узяв активну участь у мирному процесі та його завершенні. Спочатку політичний підхід Великої Британії полягав у криміналізації та нормалізації конфлікту в Північній Ірландії. Саннінгдейлська угода 1973 р. стала першим кроком до налагодження партнерства з урядом Республіки Ірландія. Угода передбачала створення транскордонного уряду Ірландії – Ради міністрів – і делегування повноважень Північній Ірландії.

Зростання насильства й теракти ІРА сприяли новому підходу Великої Британії до північноірландського конфлікту в 1980-х рр., коли починається нова ера британської політики щодо Північної Ірландії. Англо-ірландська угода 1985 р. стала важливою віхою в мирному процесі, створивши умови для поділу влади в Північній Ірландії. Угода Страсної п'ятниці 1998 р. разом з Британсько-ірландською міжурядовою конференцією, що замінила Англо-ірландську конференцію, яка була заснована відповідно до статті 2 Англо-ірландської угоди 1985 р. і є важливою міжурядовою організацією, заснована урядами Республіки Ірландія та Сполученого Королівства відповідно до Угоди Страсної п'ятниці 1998 р.; сприяла поліпшенню стосунків між учасниками конфлікту та встановленню довгострокового миру. Фінансування і вплив інституцій ЄС на мирний процес тривав, а вплив єдиного європейського ринку знижував значущість кордону між Північною Ірландією та Республікою Ірландія. Мирний процес набув чинності, Асамблея Північної Ірландії, створена за результатами Угоди Страсної п'ятниці 1998 р., та виконавча влада почали стабільно функціонувати, що сприяло підтриманню миру.

Спільне членство Сполученого Королівства та Ірландської Республіки в ЄС сприяло більшому балансу в їхніх двосторонніх відносинах. Брекзйт вплинув на британську політику щодо Північної Ірландії та призвів до її відмови від моделі багаторівневого управління та спільного суверенітету ЄС, а також від партнерства з урядом Республіки Ірландія. Ця зміна політики мала значні наслідки для деволюції загалом у Великій Британії та для майбутнього країни, але в Північній Ірландії, зокрема, були створені передумови для непорозуміння та розбіжностей. Це посилює міжконфесійну ворожнечу, що зберігається.

Брекзйт, що ознаменував і викликав зрушення в політиці Великої Британії в бік односторонніх дій і традиційного суверенітету, значно вплинув на її політику щодо Північної Ірландії і на політичну стабільність там. Політичний підхід Великої Британії до Північної Ірландії та британсько-ірландських відносин в останні десятиліття збіглися зі спільним членством у ЄС, і хоча причинно-наслідковий зв'язок між впливом ЄС і мирним процесом у Північній Ірландії важко довести, він спричинив непрямий нормативний вплив. Він помітний у змісті Угоди Страсної п'ятниці та загальному багаторівневому підході, затвердженому британським та ірландським урядами. Хоча мир зберігся, Брекзйт повернув назад більшу частину прогресу минулих десятиліть, і ясно, що рішення Великої Британії вийти зі складу ЄС глибоко дестабілізувало політичне врегулювання в Північній Ірландії.

Розрив, який Брекзйт спричинив у британській політиці, мав далекосяжні наслідки для Північної Ірландії, включно з економічними потрясіннями, політичною нестабільністю і конституційною невизначеністю. Ці події відбуваються в контексті масштабнішого процесу дестабілізації та перебудови британського політичного порядку, значною мірою пов'язаного зі зміною уявлень про британський національний і парламентський суверенітет. Ірландський вимір і дилема ірландського кордону є як рушійною силою, так і потенційною жертвою цього розриву, пов'язаного з Брекзитом.

Брекзйт надає нового значення старим суперечкам про кордони, ідентичність і суверенітет, а також підживлює сили, які виступають за зміни в Північній Ірландії. Голосування на референдумі щодо ЄС і процес виходу Великої Британії зі складу ЄС виявили безсумнівний розрив між Північною Ірландією та рештою Великої Британії, де виникли труднощі з визнанням і врахуванням особливостей ситуації в Північній Ірландії та мирного врегулювання. Брекзйт демонструє, що у Великій Британії бракує досвіду та розуміння низки важливих та дискусійних питань, які безпосередньо впливають на різні регіони країни та на саму Велику Британію загалом. Крім того, Брекзйт знаменує собою період політичної та конституційної нестабільності у Великій Британії. Це проявляється в дедалі більшій підтримці незалежності Шотландії та обговоренні возз'єднання Ірландії, що зароджується. Для Північної Ірландії перспектива возз'єднання Ірландії призведе до конституційних перетворень і глибоких змін та може спричинити період політичної нестабільності й навіть фрагментації.

Повернення до традиційних уявлень про суверенітет, які не зовсім сумісні із системою асиметричної децентралізації, і, зокрема, з постсуверенними та спільними аспектами суверенітету в політичній архітектурі Північної Ірландії, ускладнило політичну ситуацію у Великій Британії після Брекзйту. Зміни та проблеми, спричинені Брекзитом у Північній Ірландії, зачіпають деякі фундаментальні питання відносно того, як Північну Ірландію сприймають складовою частиною Великої Британії і як порівнюються процеси деволюції в умовах трансформації уявлень про суверенітет. Фундаментальні питання про те, яка модель суверенітету забезпечить конституційну стабільність у майбутньому, залишаються актуальними як для Північної Ірландії, так і для Великої Британії. Для Північної Ірландії Брекзйт – це вже питання не тільки про майбутнє Великої Британії за межами ЄС, а й про місце Північної Ірландії в складі Сполученого Королівства, суверенні та конституційні підвалини якого зазнають кардинальних трансформацій.

Загалом Велика Британія відіграла одну з ключових ролей у мирному процесі в Північній Ірландії – сприяла підписанню Угоди Страсної п'ятниці 1998 р. та підтримці довгострокового миру, долаючи розбіжності й суперечності навіть за умови Брекзиту. Послідовні зусилля уряду Великої Британії стосовно врегулювання конфлікту в Північній Ірландії, що здійснювалися протягом останніх кількох десятиліть, сприяли політичному вирішенню цього конфлікту. Наразі, в умовах Брекзиту, уряд Великої Британії підкреслює свою готовність та прагнення й надалі поважати інтереси й побажання як католицького, так і протестантського населення Північної Ірландії, а також і надалі делегувати частину повноважень у межах автономного регіону Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Література:

1. Constitution of Ireland 1937. *Wikisource, the free library*. URL: [https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Ireland_\(original_text\)](https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Ireland_(original_text))
2. Colfer B., Diamond, P. Borders and identities in NI after Brexit: Remaking Irish–UK relations. *Comparative European Politics*. 2022. Vol. 20. P. 544–565. URL: <https://doi.org/10.1057/s41295-022-00295-4>
3. McCall C., Wilson T. Introduction: Europeanisation and Hibernicisation in Ireland and Europe. In: C. McCall, T. Wilson (Eds.), *Northern Ireland: Europeanisation and Hibernicisation*. P. 11–39. Leiden : Brill Publishing, 2010.
4. Richardson J. The EU as a policy-making state: A policy system like any other? In: J. Richardson, S. Mazey (Eds.), *European union power and policy-making (4th edition)*. P. 3–31. London : Routledge, 2015.
5. Laffan B. Hume in Europe. In: S. Farren, D. Haughey (Eds.), *John hume: Irish peacemaker*. P. 155–167. Dublin : Four Courts Press, 2015.
6. Bulpitt J. G. Territory and power in the United Kingdom: An interpretation. Manchester, Manchester University Press, 1983.
7. Mazey S., Richardson J. Governments stuff-up all the time: why expect Aotearoa New Zealand to be different? In: S. Mazey, J. Richardson (Eds.), *Policy-making Under Pressure: Rethinking the Policy Process in Aotearoa New Zealand*. Canterbury (New Zealand) : Canterbury University Press, 2024. P.21–37.
8. O'Leary B., McGarry J. *The politics of Antagonism*. London : Athlone Press, 1993.
9. Arthur P. Anglo-Irish relations in the new dispensation: Towards a Post-Nationalist framework? In: M. Anderson, & E. Bort (Eds.), *The Irish Border: History, politics and culture*. Liverpool : Liverpool University Press, 1999.
10. Sunningdale Agreement 1973. *Parliament of the UK*. URL: <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/legislativescrutiny/parliamentandireland/overview/sunningdale-agreement/>
11. Lagana G. John Hume and the EU's Role in the Northern Ireland Peace Process. *Global Policy*. 13 Novemver, 2020. URL: <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/13/11/2020/john-hume-and-eus-role-northern-ireland-peace-process>
12. Schmidt S. K. No match made in heaven. Parliamentary sovereignty, EU over-constitutionalization and Brexit. *Journal of European Public Policy*. 2020. Vol. 27(5). P. 779–794. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1733635>
13. Jeffery A. The making of the Anglo-Irish Agreement of 1985: a memoir by David Goodall. *Irish Historical Studies*. 2022. Vol. 46(169). P. 204-205. URL: <https://doi.org/10.1017/ihs.2022.22>
14. The Belfast Agreement: An Agreement Reached at the Multi-Party Talks on Northern Ireland 1998. (n.d.). *Government of the UK*. URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/619500728fa8f5037d67b678/The_Belfast_Agreement_An_Agreement_Reached_at_the_Multi-Party_Talks_on_Northern_Ireland.pdf
15. O'leary B. A treatise on Northern Ireland, Volume III: Consociation and confederation. Oxford: Oxford University Press, 2019.
16. Tannam E. Cross-Border cooperation in Ireland and Northern Ireland. London : Macmillan, 1999.
17. Tonge J. Northern Ireland: Conflict and change. London : Routledge, 2002.

18. Kelly C. J., Tannam E. The UK government's Northern Ireland policy after Brexit: a retreat to unilateralism and muscular unionism. *Journal of European Public Policy*. 2023. Vol. 30(11). P. 2275–2302. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2023.2210186>
19. Murphy M. C. The EU Referendum in Northern Ireland: Closing Borders, Re-Opening Border Debates. *Journal of Contemporary European Research*. 2016. Vol. 12 (4). P. 844–853.
20. Boris Johnson promises to develop Britain's relationship with Ireland. *Belfast Telegraph*. August 13, 2020.
21. Hadfield B. The Belfast Agreement, Sovereignty and the State of the Union. *Public Law*. 1998. Winter. P. 599–616.
22. Keating M. Taking back control? Brexit and the territorial constitution of the United Kingdom. *Journal of European Public Policy*. 2021. Vol. 29(4). P. 491–509. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1876156>
23. O'Brennan J. Requiem for a shared interdependent past: Brexit and the deterioration in UK-Irish relations. *Capital & Class*. 2019. Vol. 43 (1). P. 157–171. URL: <https://doi.org/10.1177/0309816818818315>
24. Brexit, Dissidents and the Irish Border. *BBC Newsnight*. May 16, 2018. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=82edi9VJrn>
25. Protocol on Ireland and Northern Ireland 2020. *European Council*. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/the-protocol-on-ireland-and-northern-ireland-explained/>
26. Marshall J., Sergeant J. Northern Ireland protocol: ongoing UK-EU disagreements. *Institute for Government*. 2021. URL: <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainer/northern-ireland-protocol-ongoing-disagreements>
27. Kelly C. J., Tannam E. The future of Northern Ireland: The role of the Belfast/Good Friday agreement institutions. *The Political Quarterly*. Vol. 94(1). P. 85–94. URL: <https://doi.org/10.1111/1467-923X.13172>
28. Northern Ireland Troubles Bill. *Amnesty International* 2023. URL: <https://www.amnesty.org.uk/ni-troubles>
29. Dooley N. Frustrating Brexit? Ireland and the UK's conflicting approaches to Brexit negotiations. *Journal of European Public Policy*. Vol. 30(5). P. 807–827. <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2050780>
30. Tonra B. Emotion norms: Ireland, Brexit, backstops and protocols. *Global Affairs*. 2021. Vol. 7 (2). URL: <https://doi.org/10.1080/23340460.2021.1931399>
31. Garry J. The EU referendum vote in Northern Ireland: implications for our understanding of citizens' political views and behaviour. *Northern Ireland Assembly, Knowledge Exchange Seminar Series*. 2016.
32. Gormley-Heenan C., Aughey A. Northern Ireland and Brexit: Three effects on “the border in the mind”. *The British Journal of Politics and International Relations*. 2017. Vol. 19 (3). P. 497–511. URL: <https://doi.org/10.1177/1369148117711060>
33. Martin C. Can the UK survive muscular unionism? *Political Insight*. 2021. Vol. 12 (4). P. 36–39. URL: <https://doi.org/10.1177/20419058211066522>
34. Tonra B. Emotion norms: Ireland, Brexit, backstops and protocols. *Global Affairs*. 2021. Vol. 7(2). URL: <https://doi.org/10.1080/23340460.2021.1931399>
35. McBride S. As unionism shrinks, its mood is hardening – and its options are becoming more limited. *Belfast Telegraph*. May 6, 2022. URL: <https://www.belfasttelegraph.co.uk/opinion/columnists/sam-mcbride/as-unionismshrinks-its-mood-is-hardening-and-its-options-are-becoming-more-limited/41623188.html>
36. Whysall A. Northern Ireland's Political Future. Challenges after the Assembly Elections: A Discussion Paper. *UCL Constitution Unit*. 2022. URL: https://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/sites/constitution_unit/files/194.pdf

References:

1. Constitution of Ireland 1937 (n.d.). *Wikisource, the free library*. Retrieved from [https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Ireland_\(original_text\)](https://en.wikisource.org/wiki/Constitution_of_Ireland_(original_text)) [in English].
2. Colfer, B., & Diamond, P. (2022). Borders and identities in NI after Brexit: Remaking Irish–UK relations. *Comparative European Politics*, 20, 544–565. Retrieved from <https://doi.org/10.1057/s41295-022-00295-4> [in English].

3. McCall, C., & Wilson, T. (2010). Introduction: Europeanisation and Hibernicisation in Ireland and Europe. In: C. McCall, & T. Wilson (Eds.), *Northern Ireland: Europeanisation and Hibernicisation*. P. 11–39. Leiden: Brill Publishing. [in English].
4. Richardson, J. (2015). The EU as a policy-making state: A policy system like any other? In: J. Richardson, & S. Mazey (Eds.), *European union power and policy-making (4th edition)*. P. 3–31. London: Routledge. [in English].
5. Laffan, B. (2015). Hume in Europe. In: S. Farren, & D. Haughey (Eds.), *John hume: Irish peacemaker*. P. 155–167. Dublin: Four Courts Press. [in English].
6. Bulpitt, J. G. (1983). *Territory and power in the United Kingdom: An interpretation*. Manchester, Manchester University Press. [in English].
7. Mazey, S., & Richardson, J. (2023). Governments stuff-up all the time: why expect Aotearoa New Zealand to be different? In: S. Mazey, J. Richardson (Eds.), *Policy-making Under Pressure: Rethinking the Policy Process in Aotearoa New Zealand*. P.21–37. Canterbury (New Zealand): Canterbury University Press. [in English].
8. O’Leary, B., & McGarry, J. (1993). *The politics of Antagonism*. London: Athlone Press. [in English].
9. Arthur, P. (1999). Anglo-Irish relations in the new dispensation: Towards a Post-Nationalist framework? In: M. Anderson, E. Bort (Eds.), *The Irish Border: History, politics and culture*. Liverpool: Liverpool University Press. [in English].
10. Sunningdale Agreement 1973. (n.d.). *Parliament of the UK*. Retrieved from <https://www.parliament.uk/about/living-heritage/evolutionofparliament/legislativescrutiny/parliamentandireland/overview/sunningdale-agreement/> [in English].
11. Lagana, G. (2020). John Hume and the EU’s Role in the Northern Ireland Peace Process. *Global Policy*. 13 Novemver. Retrieved from <https://www.globalpolicyjournal.com/blog/13/11/2020/john-hume-and-eus-role-northern-ireland-peace-process> [in English].
12. Schmidt, S. K. (2020). No match made in heaven. Parliamentary sovereignty, EU over-constitutionalization and Brexit. *Journal of European Public Policy*, 27(5), 779–794. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1733635> [in English].
13. Jeffery, A. (2022). The making of the Anglo-Irish Agreement of 1985: a memoir by David Goodall. *Irish Historical Studies*, 46(169), 204–205. URL: <https://doi.org/10.1017/ihs.2022.22> [in English].
14. The Belfast Agreement: An Agreement Reached at the Multi-Party Talks on Northern Ireland 1998. *Government of the UK*. Retrieved from https://assets.publishing.service.gov.uk/media/619500728fa8f5037d67b678/The_Belfast_Agreement_An_Agreement_Reached_at_the_Multi_Party_Talks_on_Northern_Ireland.pdf [in English].
15. O’leary, B. (2019). *A treatise on Northern Ireland, Volume III: Consociation and confederation*. Oxford: Oxford University Press. [in English].
16. Tannam, E. (1999). *Cross-Border cooperation in Ireland and Northern Ireland*. London: Macmillan. [in English].
17. Tonge, J. (2002). *Northern Ireland: Conflict and change*. London: Routledge. [in English].
18. Kelly, C. J., & Tannam, E. (2023). The UK government’s Northern Ireland policy after Brexit: a retreat to unilateralism and muscular unionism. *Journal of European Public Policy*, 30 (11), 2275–2302. Retrieved from <https://doi.org/10.1080/13501763.2023.2210186> [in English].
19. Murphy, M. C. (2016). The EU Referendum in Northern Ireland: Closing Borders, Re-Opening Border Debates. *Journal of Contemporary European Research*, 12 (4), 844–853. [in English].
20. Boris Johnson promises to develop Britain’s relationship with Ireland (2020). *Belfast Telegraph*, August 13. [in English].
21. Hadfield, B. (1998). The Belfast Agreement, Sovereignty and the State of the Union. *Public Law Winter*: 599–616. [in English].
22. Keating, M. (2021). Taking back control? Brexit and the territorial constitution of the United Kingdom. *Journal of European Public Policy*, 29(4), 491–509. URL: <https://doi.org/10.1080/13501763.2021.1876156> [in English].
23. O’Brennan, J. (2019). Requiem for a shared interdependent past: Brexit and the deterioration in UK-Irish relations. *Capital & Class*, 43 (1), 157–171. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/0309816818818315> [in English].

24. Brexit, Dissidents and the Irish Border (2018). *BBC Newsnight*. May 16. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=82edi9VJrn> [in English].
25. Protocol on Ireland and Northern Ireland 2020. (n.d.). *European Council*. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/the-protocol-onireland-and-northern-ireland-explained/> [in English].
26. Marshall, J., & Sergeant, J. (2021). Northern Ireland protocol: ongoing UK–EU disagreements. *Institute for Government*. Retrieved from <https://www.instituteforgovernment.org.uk/explainer/northern-ireland-protocol-ongoing-disagreements> [in English].
27. Kelly, C. J., & Tannam, E. (2022). The future of Northern Ireland: The role of the Belfast/Good Friday agreement institutions. *The Political Quarterly*, 94,2, 85-94. Retrieved from <https://doi.org/10.1111/1467-923X.13172> [in English].
28. Northern Ireland Troubles Bill (2023). *Amnesty International*. Retrieved from <https://www.amnesty.org.uk/ni-troubles> [in English].
29. Dooley, N. (2022). Frustrating Brexit? Ireland and the UK's conflicting approaches to Brexit negotiations. *Journal of European Public Policy*, 30(5), 807–827. <https://doi.org/10.1080/13501763.2022.2050780> [in English].
30. Tonra, B. (2021). Emotion norms: Ireland, Brexit, backstops and protocols. *Global Affairs*, 7(2). Retrieved from <https://doi.org/10.1080/23340460.2021.1931399> [in English].
31. Garry, J. (2016). The EU referendum vote in Northern Ireland: implications for our understanding of citizens' political views and behaviour. *Northern Ireland Assembly, Knowledge Exchange Seminar Series*. [in English].
32. Gormley-Heenan, C., & Aughey, A. (2017). Northern Ireland and Brexit: Three effects on “the border in the mind”. *The British Journal of Politics and International Relations*, 19 (3), 497–511. Retrieved from <https://doi.org/10.1177/1369148117711060> [in English].
33. Martin, C. (2021). Can the UK survive muscular unionism? *Political Insight*, 12 (4), 36–39. URL: <https://doi.org/10.1177/20419058211066522> [in English].
34. Tonra, B. (2021). Emotion norms: Ireland, Brexit, backstops and protocols. *Global Affairs*, 7(2). Retrieved from <https://doi.org/10.1080/23340460.2021.1931399> [in English].
35. McBride, S. (2022). As unionism shrinks, its mood is hardening – and its options are becoming more limited. *Belfast Telegraph*. May 6. URL: <https://www.belfasttelegraph.co.uk/opinion/columnists/sam-mcbride/as-unionismshrinks-its-mood-is-hardening-and-its-options-are-becoming-more-limited/41623188.html> [in English].
36. Whysall, A. (2022). Northern Ireland's Political Future. Challenges after the Assembly Elections: A Discussion Paper. *UCL Constitution Unit*. Retrieved from https://www.ucl.ac.uk/constitution-unit/sites/constitution_unit/files/194.pdf [in English].

Marianna Marusynets. Britain's contribution to the settlement of the conflict in Northern Ireland and peacekeeping in the context of Brexit

The article identifies the role and contribution of the United Kingdom in the settlement of the Northern Ireland conflict and in maintaining peace in the context of Brexit. It analyses the policy of the United Kingdom government regarding cooperation with the government of the Republic of Ireland in the context of relations with Northern Ireland, efforts to sign the 1998 Good Friday Agreement and establish a lasting peace. It focuses on the advantages of the membership of the United Kingdom and the Republic of Ireland in the EU for the peace process, including the institutional and normative lessons of the EU, which are traced in the 1998 Good Friday Agreement. In this context, the process of Europeanization is actualized and the relevance of this concept for Northern Ireland in recent decades is determined. It is argued that the joint membership of the United Kingdom and the Republic of Ireland in the EU coincided with other key events that contributed to British-Irish intergovernmental cooperation.

The impact of the UK's decision to leave the EU – Brexit in 2016 and its implications for the peace process in Northern Ireland and the implementation of the 1998 Good Friday Agreement is examined. It is stated that the Brexit decision and the UK government's behaviour during the announcement of the referendum

results had serious consequences for British-Irish relations and the UK's governance of Northern Ireland. In this context, an in-depth analysis of the impact of Brexit on the political and socio-economic situation in Northern Ireland in the context of maintaining peace on the island of Ireland is carried out.

The transformation of the UK government's policy towards Northern Ireland from 2016 to 2024 is demonstrated. A number of agreements between the EU, the UK and the Republic of Ireland are examined, including the Brexit Agreement, the Northern Ireland Protocol and the Windsor Agreement. The implications of the above-mentioned treaties for the peace process, as well as for relations between the UK and the Republic of Ireland, the UK and the EU, and relations within Northern Ireland itself are analysed. The article argues that, regardless of whether the role of Europeanisation in the peace process can be overstated, the change in UK policy towards Northern Ireland has had normative significance, and the process of de-Europeanisation since 2016 has clearly and unambiguously had a negative impact on UK policy towards both Northern Ireland and the Republic of Ireland.

Key words: *UK, Northern Ireland, Republic of Ireland, Good Friday Agreement 1998, Northern Ireland conflict, peace process, conflict resolution, Brexit, EU, sovereignty.*

Відомості про автора:

Марусинець Маріанна – кандидат філологічних наук, доцент,
старший науковий співробітник,
доцент кафедри історії та суспільних дисциплін, старший дослідник,
Науково-дослідний центр імені Тіводора Легоцькі
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II